

Sundsvalls Gille har allt sedan dess första konstituerande sammanträde den 20 februari 1929 på Hotell Knaust, verkat för bevarande av Sundsvall och dess, för våras breddgrader, unika stadskärna, STENSTADEN. Intresseområdet har under de gångna decennierna breddats och omfattar nu hela Medelpad men då med fokus på stöd till föredrag och skriftlig framställning av dokument som ger en bild av vårt landskaps utveckling i ett bredare kulturellt perspektiv. Detta har kunnat ske genom en klok förvaltning och balansering av Gillets donationer och utdelningar under de nära hundra åren som Selångerån runnit under stadens broar.

Ur Gillets historia kan nämnas att ett trettiotal personer deltog i tillblivelsen av vårt Gille den 21 november 1928 där tullkontrollören Johan Tjernberg och sjökaptenen Alfred Broman spelade en framträdande roll. Till Gillets första ordförande valdes 1929 Albin Rönnholm. Medlemsantalet ökade gradvis till stor del beroende på Gillets och Medelpads turistförenings initiativ till byggandet av en utflyktsstuga på Södra Stadsbergets topp. Under andra världskriget hade Gillet över 400 medlemmar. Från 1935 hade Gillet där en egen plats för allehanda samkväm på övervåningen i toppstugan. Med tiden blev medlemsantalet så högt (698 medlemmar år 1950) att man med vemod måste konstatera att årsmötena inte kunde hållas i Gillestugan.

Under de första 30 åren kunde endast i staden boende män bli medlemmar i Gillet men i samband med Skönsmons inkorporering 1947 och efter den mest radikala förändringen i Gillets stadgar 1958 då även kvinnor blev välkomnade i Gillet, breddades medlemsunderlaget.

En framträdande profil i Gillets historia är Curt Assarsson som nära två decennier var Gillets sekreterare och drivande kraft fram mot slutet av 1950-talet. Assarsson var en ivrig förkämpe för stadens traditioner och skönhetsvärden. I sin position som stadens representant i Medelpads Fornminnesförening och ledamot i stadsvårdsnämnden hade han en unik möjlighet att "slå vakt mot vandaliserande åtgärder" (Assarsson 1952).

Under tidigare år gav Gillet ut en kulturhistoriskt viktig bok, "Årsredogörelse med diverse bidrag" åren 1940 och 1941. Anslag och stipendier utdelades för Sundsvalls luftvärn, till Västernorrlands läns rusthållareförening och för ett nytt utsiktstorn på Norra Stadsberget, vidare stipendier till folkskolan, läroverket och stadens yrkes- och lärlingskolor. Till en vapensköld på Jagaren Sundsvall anslogs 100 kronor. . En "Beskrivning över och Vägledning i Sundsvalls stad" gavs 1944 ut av de flitiga skribenterna Assarsson och Tjernberg.

Vid årsmötet 1943 framfördes förslag på ett minnesmärke över den tappra majoren JH Fieandt som 1721 försvarade staden mot Ryssarnas anfall, en ärofylld gest som dock inte förverkligades förrän den 20 oktober 1979, då det antikinspirerade monumentet, ritat av stadsarkitekten Hans Schlyter, med minnestext och kanonkula kunde avtäckas av dåvarande ordförande Edvin Lindberg. Två kanoner var avsedda att flankera monumentet med mynningarna riktade mot öster, men kom inte på plats. Dessa kanoner kan numera beses upp vid Fornminnesföreningens museum på Norra Stadsberget.

Gillets 25-årsjubileum firades på Knaust med 180 medlemmar till bords. Staden vapen överlämnades av Stadsfullmäktiges ordförande Carl Nordlander, hederstal av rådmann Gustav Velanders samt utdelning av Gillets nyinstiftade guld- och silvermedaljer till Gillets veteraner.

Som present av staden fick Gillet två gamla stugor i området vid Holmgatan samt den Salanderska gården vid Storgatan, alla tre från ett område "väst på glöa", som skulle rivras. Trots heroiska försök av några Gillesmedlemmar kunde inte gårdarna återuppbyggas och virket förstördes. Samma öde drabbade Videsgården. Endast den Salanderska gårdens sjöbod finns kvar nere södra vid åkanten invid Universitetet.

Bekymren börjar nu hopa sig. Medlemsantalet sjunker och medelåldern hos medlemmarna ökar. Curt Assarssons sista årsberättelse andas tvivel inför framtiden och den efterträdande ordförande Ragnar Eriksson skriver "Rådande förhållanden ter sig ur alla synpunkter vara gynnsamma för framsteg på

olika områden, dock icke särskilt för föreningar med ideell karaktär, och till denna kategori hör ju även denna förening”. Valborgsfirandet och surströmmingsfesten slopades och medlemsavgifterna var svåras att driva in. Gillestugan på Södra Stadsberget hade rivits vid mitten av 80-talet och frågan om ny medlemslokal hade fått tillfälliga lösningar vid Vallgatan på Östermalm och en lokal vid Trädgårdsgatan. Årsberättelserna blev sporadiska under 70-talet och kvarhängande ekonomiska bekymmer efter den ur kulturell synpunkt framgångsrika utgivningen av Årsböcker från 1953-55 var betungande för Gillet

Men Gillet höll stånd mot nedläggningshot och strävade vidare. Tidigare donationer gav möjlighet till fortsatt utdelning av olika stipendier där musikelever prioriterades. Medlemmar i Gillet tog strid för bevarandet av Stenstaden genom diskussioner med den tidens företrädare för rivning och nybyggnad i centrala Sundsvall. Många fastigheter som uppfördes under tiden efter den förödande branden 1888 blev på detta sätt räddade till eftervärlden, andra blev ersatta och idag kan man se brutalismens skapelse längs Storgatan i påtaglig kontrast mot sekelskiftets arkitekter. Dåvarande stadsarkitekten Hans Schlyter var den viktigaste motorn i denna kohandel och det är honom som vi ska skänka en tacksamhetens tanke när vi beskådar många av stenstadens vackra fasader. Föreningen ”Vårda Sundsvall” gick under 1995 samman med Gillet för att ge ökad kraft bakom försvaret av stadens fysiska och kulturella miljö.

I samband med Gillets 70-årsjubileum 1998 invigdes den 21 november ett nytt klockspel i Stadshuset. Initiativet hade tagits av dåvarande ordförande Rune Östberg. Under pompa och ståt med tal av dåvarande landshövdingen Börja Hörnlund och kanonsalut från en av Gillets kanoner skänktes klockspelet av Gillet till fastighetsägaren. En av Kjell Lönnå nykomponerad melodislinga från 12 klockor med olika klangfärg klingade sedan ut över Stora torget mot en förväntansfull folksamling.

När jag 2016 efterträdde stadsarkitekten Bengt Bygdén som ordförande i Sundsvalls Gille hade tidigare donationer och goda tider givit Gillet en fastare ekonomisk grund för dess verksamhet. Gillet kunde därför öka stödet till bokutgivning och större kulturella event. Tydligast blev detta synliggjort genom stöd till skapandet av en staty av Frida Stenhoff på Esplanaden framför den gamla teaterns entré. Gillet ordnar regelbundet föreläsningar inom Gillets intressesfär och Gillet har också gjort entré i vår nya digitaliserade värld genom både Hemsida och Face Book där vi givits en ökad chans att möta och informera nuvarande och kommande generationer om vår VACKRA STAD.

Vår styrelse är kärnan i Gillets verksamhet och samtidigt som jag ber att få tacka dess medlemmar för allt nedlagt arbete i styrelsen under min tid går mina tankar också mot de män och kvinnor som genom deras ideella arbete lotsat Sundsvalls Gille genom samhällsutvecklingens ofta prövande kuling. Likaså önskar jag kommande medlemmar välkomna till en viktig del av vårt arbete i enlighet med Gillets stadgar

*”vårda och bevara stadens ur historisk, topografisk, konstnärlig
eller kulturell synpunkt värdefulla minnen”*

Staffan Smeds

Ordförande i Sundsvalls Gille

